

ผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมชุมชน ปิงบประมาณ พ.ศ. 2563

ศุภฤกษ์ โออินทร์ อภิเศก บันสุวรรณ อริศา จิระศิริโชติ

กมลพร อุปการแก้ว และสมคิด ภูมิโคกรักษ์

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Corresponding author: oin_s@su.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดกับชุมชนจากการดำเนินโครงการจำเป็นเร่งด่วน ภายใต้โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ปิงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกควบคู่กับแนวคิดและทฤษฎีการประเมินผลโครงการ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด 72 ราย ผลการศึกษาพบว่า โครงการที่ดำเนินงานในพื้นที่ 8 จังหวัด สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดี โดยเฉพาะด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิต เช่น การจัดการน้ำในพื้นที่และการส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ โครงการยังสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความจำเป็นในการสนับสนุนงบประมาณและการขยายผลโครงการให้ครอบคลุมพื้นที่เพิ่มขึ้นและพื้นที่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษานี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงานโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในอนาคต และเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงกระบวนการพัฒนาในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : 1. การติดตามและประเมินผล 2. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน 3. การพัฒนาชนบท

Achievements in implementing the community natural resource and environment management project, fiscal year 2020

Supharerk O-in*, Apisek Punsuwan, Arisa Jirasirichote,
Kamonporn Upakankaew, and Somkid Phumkokrux

Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

**Corresponding author: oin_s@su.ac.th*

Abstract

This study aimed to monitor and evaluate the impacts of urgent projects implemented under the Natural Resources and Community Environmental Management Program, aligned with the Applied Rural Area Development Plan under the Royal Initiative (Pid Thong Laung Phra Foundation), during fiscal year 2020. Utilizing in-depth interviews guided by project evaluation theories, the sample comprised 72 stakeholders and relevant officials. The study found that projects implemented in eight provinces effectively addressed community needs, particularly by improving environmental conditions and quality of life. Initiatives such as water management and environmental education were highlighted, and the projects also encouraged broad community participation. However, recommendations include the need for increased funding and expanding project coverage to additional and adjacent areas, critical for sustainable development. The study can inform strategies to align future project implementation with community needs and serve as a guideline for improving sustainable community development processes.

Keywords: 1. Monitoring and evaluation 2. Community natural resources and environment 3. Rural development

บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนการดำเนินการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ ได้ขับเคลื่อนการพัฒนาในส่วนของมิติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ขยายผล โดยมอบหมายให้สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ทสจ.) และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค (สสก.) ร่วมกันสร้างความเข้าใจในทิศทางการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนในพื้นที่และให้ประชาชนได้ร่วมกันคิดและจัดทำแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของประชาชน

จากความสำเร็จของการดำเนินงานที่กล่าวมาข้างต้น กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับคณะผู้วิจัย ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการติดตาม ประเมินผลและจัดทำฐานข้อมูลผลที่เกิดกับชุมชนในพื้นที่ดำเนินโครงการเป็นส่วนสำคัญของการบริหารโครงการ หากใช้เครื่องมือและวิธีการที่มีคุณภาพจะสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการ นำมาซึ่งการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ส่งผลให้มีข้อมูลหรือการรายงานเพื่อช่วยให้ผู้บริหารใช้ประกอบการตัดสินใจในการประเมินว่างานที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้นสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร ทำให้คณะผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการติดตามและประเมินผลโครงการตามหลักวิชาการ จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เครื่องมือในการประเมินผลโครงการและนำไปใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการเพื่อจะได้ทราบผลสำเร็จของการดำเนินโครงการและสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดทิศทางการดำเนินโครงการในระยะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดกับชุมชนในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการจำเป็นเร่งด่วนภายใต้โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

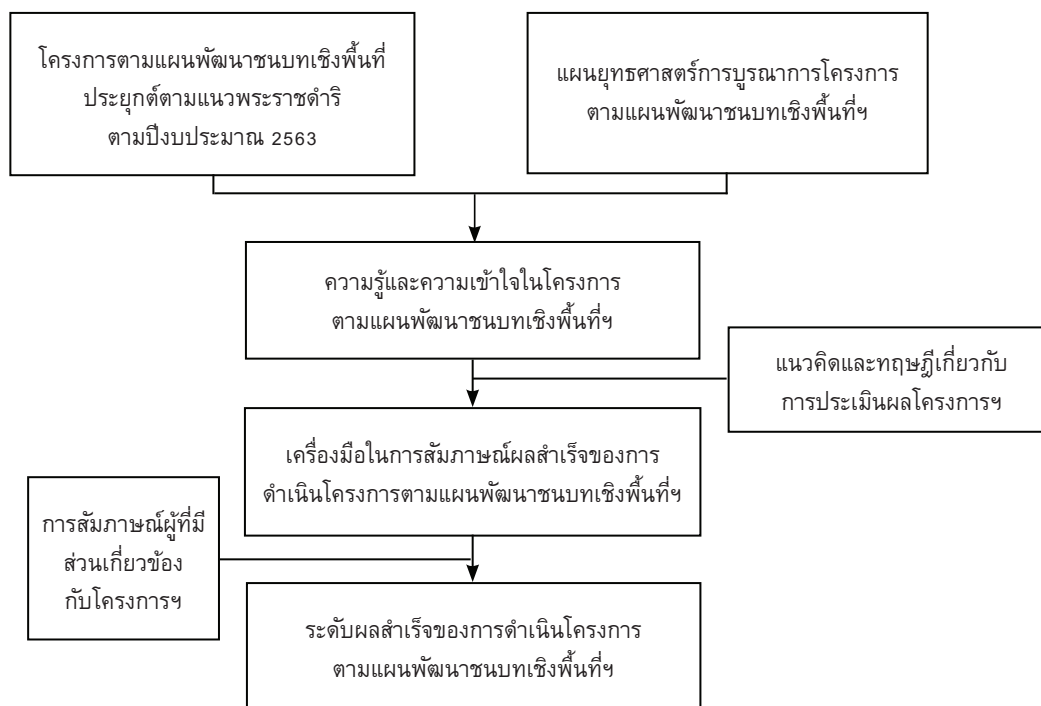
2. เพื่อทราบผลสำเร็จของการดำเนินโครงการและสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดทิศทางการดำเนินโครงการในระยะต่อไป

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในการประเมินผลโครงการตามหลักการพัฒนาย่างยั่งยืนของ United Nations Development Account (UNDA, 2019) ที่มีการประเมินตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการโดยพิจารณาหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านเทคนิค ด้านการเงิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การติดตามโครงการ การประเมินผลในระหว่างดำเนินงานตามโครงการ และการประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการ ร่วมกับแนวคิดการประเมินผลแบบ Goal-Free Evaluation Model ของ Michael Scriven (Scriven, 1991) ที่ได้ประเมินโครงการ 2 ช่วงเวลา คือ การประเมินโครงการระหว่างดำเนินโครงการและเมื่อสิ้นสุดโครงการ และแนวคิดการประเมินผลแบบ Goal-Based Evaluation Model ของ Ralph W. Tyler (Tayraukham, 2000) ที่ได้แบ่งประเภทการประเมินผลตามช่วงเวลาออกเป็น 6 ส่วน คือ การประเมินวัตถุประสงค์ การประเมินแผนการเรียนรู้ การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ การประเมินผลเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา และการติดตามและการประเมินผลกระทบ มาพัฒนาเป็นกรอบในการประเมินผลโครงการโดยเน้นถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่ควรจะทำในทางปฏิบัติเป็นหลัก แล้วนำมาใช้ในการประเมินผลโดยรูปแบบและประเภทการประเมินผล จะต้องสอดคล้องกับโครงการที่จะทำการประเมินผล รวมไปถึงการกำหนดประเด็นและตัวชี้วัดที่จะต้องทำการประเมินผลในแต่ละระดับ โดยจะประเมินผลโดยใช้ MIOI Model (Management, Inputs, Outputs, Impact) แบบไม่ใช้แผนแบบ ซึ่งลักษณะของตัวชี้วัดจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลที่เกิดขึ้น (ทำ) กับเป้าหมายหรือแผน (คิด) หรือเทียบค่าสถิติกับเกณฑ์มาตรฐาน เช่น ร้อยละ สัดส่วน อัตราส่วน เป็นต้น ส่วนการทบทวนเอกสารเชิงวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่ การประเมินผลการดำเนินโครงการ อินเทอร์เน็ตตำบล : กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ของ วิโรจน์ สร้อยสกุล (Soisakul, 2010) โครงการยกระดับผู้ประกอบการ OTOP ที่มีศักยภาพก้าวไปสู่ SMEs กิจกรรมดำเนินการตามแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีวิสาหกิจชุมชน

เครื่องประดับแฟชั่น จังหวัดนนทบุรี ของ สุมาลี สันติพลวุฒิ, รสตา เวชฎาพันธุ์, และเกียรติชัย เวชฎาพันธุ์ (Santipollavut, R. Vesdapunt, & K. Vesdapunt, 2016) และการประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของ ตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP Model ของ ภคิน ศิวเมธากุล (Sivamethakul, 2016) ที่ได้ใช้แนวคิดในการติดตามและประเมินผลเพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการเพื่อเปรียบเทียบกับผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นที่กำหนดไว้ รวมถึงงานวิจัยของ ปิยะราช เทพสุภา (Thepsupa, 2017) และงานวิจัยของ นิสา ขอบกิจ (Chobkit, 2010) ที่ได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยการประเมินผลด้วยการสร้างแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ และจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ทำให้เห็นว่าการประเมินผล

โครงการเป็นกระบวนการในการตรวจสอบ และวิเคราะห์ ส่วนสำคัญของโครงการ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (inputs) กระบวนการ (process หรือ transactions) และผลลัพธ์ (outputs หรือ outcomes) เป็นต้น แต่ทั้งนี้การประเมินผลโครงการอาจมีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนทำให้ผู้ประเมินผลโครงการจะต้องคำนึงถึงตัวชี้วัดต่าง ๆ จึงจะทำให้การประเมินผลโครงการบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการอย่างแท้จริง และนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการทั้งหมด โดยส่วนรวมให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทำให้คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาเป็นกรอบแนวทางการศึกษาในงานวิจัยในครั้งนี้ อันนำไปสู่การออกแบบชุดคำถามและแบบนำสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษา สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยและประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (quantitative research) คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ตามปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ทั้งหมด 8 จังหวัด รวมจำนวนทั้งหมด 72 ราย

โดยเลือกจากตัวแทนของกลุ่มประชาชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้รับผลจากโครงการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ดำเนินโครงการ ตามลำดับ และต้องเป็นบุคคลที่มีการรับรู้ข้อมูลของโครงการอย่างชัดเจน

จากการศึกษาโครงการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ ตามปีงบประมาณ 2563 พบว่า มีทั้งหมด 9 โครงการ ในพื้นที่ 8 จังหวัด สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ฐานข้อมูลโครงการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ตามปีงบประมาณ 2563

จังหวัด	ชื่อโครงการ	พื้นที่ดำเนินการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลประเมินความสำเร็จในภาพรวม (ร้อยละ)
กาฬสินธุ์	โครงการรักษารัฐ รักรักษาผืนดิน น้อมนำพระราชดำริ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำหนองเล็งเปื้อย จังหวัดกาฬสินธุ์	พื้นที่ลุ่มน้ำหนองเล็งเปื้อย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย (13 หมู่บ้าน) และตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ (13 หมู่บ้าน)	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดกาฬสินธุ์	100.00
เชียงใหม่	โครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เชื่อมโยงโครงการร้อยใจรักษ์ (ขยายผลโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563	ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่	100.00
	โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (โครงการต่อเนื่อง)	ลุ่มน้ำแม่แจ่ม และลุ่มน้ำสาขาที่สำคัญของอำเภอแม่แจ่ม	สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (เชียงใหม่)	100.00
บุรีรัมย์	โครงการฝึกอบรมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ (1 หมู่บ้าน) และ ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง (2 หมู่บ้าน)	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดบุรีรัมย์	100.00
พิษณุโลก	โครงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนโดยการมีส่วนร่วม พื้นที่บ้านห้วยทรายเหนือ ตำบลห้วยเขย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก (พื้นที่ขยายผล มิติสิ่งแวดล้อม)	บ้านห้วยทรายเหนือ ตำบลห้วยเขย อำเภอนครไทย	สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก)	100.00
พะเยา	โครงการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (พชร.) จังหวัดพะเยา	พื้นที่น้ำร่องอำเภอละ 1 แห่ง รวมทั้งหมด 9 หมู่บ้าน	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา	100.00
ร้อยเอ็ด	โครงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ “ภูกระตูด” โดยมีส่วนร่วมของชุมชน	ป่าภูกระตูด-ป่าโคกหนองหล่ม ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด	100.00

ตารางที่ 1 ฐานข้อมูลโครงการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ)
ตามปีงบประมาณ 2563 (ต่อ)

จังหวัด	ชื่อโครงการ	พื้นที่ดำเนินการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลประเมิน ความสำเร็จ ในภาพรวม (ร้อยละ)
ลำปาง	โครงการพัฒนาศักยภาพของ ชุมชนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	หมู่บ้านโครงการปิดทองหลังพระ จังหวัดลำปาง จำนวน 3 แห่ง	สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 2 (ลำปาง)	100.00
อุทัยธานี	โครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการ แก้ไขปัญหาพัฒนาพื้นที่ตำบล แก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี	ในพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ (3 หมู่บ้าน)	สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี	100.00

คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ประเมินผลจากการถอดบทสัมภาษณ์และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับข้อคำถามที่ได้จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยใช้หลักเหตุและผลพิจารณาแยกรายข้อคำถามให้ครอบคลุมทุกประเด็น จากนั้นใช้วิธีการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยลงพื้นที่พูดคุยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยมีแนวทางในการกำหนดข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

1. ทำความเข้าใจการรับรู้โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ)
2. ทำความเข้าใจการรับรู้โครงการจำเป็นเร่งด่วน ภายใต้โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ)
3. รับรู้มุมมองของชุมชนต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
4. รับฟังข้อเสนอแนะในการพัฒนา

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การออกแบบแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีแนวคิดการประเมินผลออกแบบเครื่องมือในการสัมภาษณ์ทดสอบชุดคำถามและพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้ลักษณะ

คำถามแบบรายการตรวจสอบ (checklist) ร่วมกับคำถามปลายเปิด คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นการสัมภาษณ์เจาะจงในประเด็นศึกษาของคณะผู้วิจัย ได้แก่ การรับรู้และความเข้าใจในโครงการปิดทองหลังพระและโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในโครงการ และประโยชน์ของโครงการ เป็นต้น การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำโครงการ เป็นต้น

3. การจดบันทึกและการบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกอย่างละเอียดภายหลังจากการสนทนา การสัมภาษณ์ การบันทึก การสังเกต เพื่อป้องกันการลืมและช่วยให้สามารถเรียบเรียงความคิดในการวางแผนงานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่แล้ววิเคราะห์ สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และสรุปผลออกมาเป็นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

จากการประเมินผลที่เกิดกับชุมชนในพื้นที่โครงการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างของแต่ละพื้นที่โครงการ จำนวน 72 คน พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เคยมีส่วนร่วมกับโครงการปิดทองหลังพระ (ร้อยละ 90.28)

ส่วนใหญ่รับทราบว่าเป็นชุมชนยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ร้อยละ 95.83) และมีการรับรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการปิดทองหลังพระ (ร้อยละ 93.06) โดยผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดเห็นด้วยว่าโครงการปิดทองหลังพระที่ดำเนินการในช่วงที่ผ่านมาตามปีงบประมาณ 2563 ได้รับผลประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และมีประโยชน์กับชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ยังเห็นว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามและตรวจสอบโครงการมีประโยชน์โดยตรงกับชุมชน และประสบความสำเร็จตามแผนยุทธศาสตร์การบูรณาการโครงการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระ) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

ส่วนในประเด็นศึกษารอง พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะในประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ การขยายผลการดำเนินโครงการไปยังพื้นที่อื่น การผลักดันไปสู่แผนการปฏิบัติงานในพื้นที่ การสนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น

แต่บางประเด็นมีการเสนอแนะค่อนข้างเยอะและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ ประเด็นเรื่องการเสนอแนะเกี่ยวกับการทำให้โครงการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน พบว่า มีการเสนอให้มีการขยายเครือข่ายผู้ที่ได้รับการอบรมให้มีการถ่ายทอดความรู้ให้ครอบคลุมเครือข่ายประชาชนให้มากขึ้น และพัฒนาองค์ความรู้ให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุผลในการพัฒนาในมิติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และประเด็นเรื่องการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการน้ำในพื้นที่ มีการเสนอเรื่องการให้มีหน่วยงานสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำเสีย และภัยแล้งในพื้นที่ รวมไปถึงการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำและพัฒนาศักยภาพเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำลำธารและขยายผลสู่พื้นที่ข้างเคียงซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้น โดยประเด็นต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นจากแบบสัมภาษณ์จำแนกตามประเด็น

ประเด็นศึกษา	จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ (คน) (n = 72)			
	ใช่	ร้อยละ	ไม่ใช่	ร้อยละ
ประเด็นศึกษาหลัก				
1) มีภูมิสำเนาอยู่ในพื้นที่	58	80.56	14	19.44
2) เคยมีส่วนร่วมกับการฯ	65	90.28	7	9.72
3) ในชุมชนยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน	69	95.83	3	4.17
4) มีการรับรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการฯ	67	93.06	5	6.94
5) โครงการฯ มีประโยชน์กับชุมชนโดยตรง	72	100.00	-	-
6) การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามและตรวจสอบโครงการมีประโยชน์กับชุมชน	72	100.00	-	-
7) โครงการประสบความสำเร็จตามแผนยุทธศาสตร์ฯ	72	100.00	-	-
ประเด็นศึกษารอง				
8) มีการเสนอแนะให้นำไปขยายผลไปยังพื้นที่อื่น	9	12.50	63	87.50
9) มีการเสนอแนะผลักดันไปสู่แผนการปฏิบัติงานในพื้นที่	5	6.94	67	93.06
10) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการสนับสนุนงบประมาณ	10	13.89	62	86.11
11) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการทำให้โครงการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน	33	45.83	39	54.17
12) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่	2	2.78	70	97.22

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นจากแบบสัมภาษณ์จำแนกตามประเด็น (ต่อ)

ประเด็นศึกษา	จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ (คน) (n = 72)			
	ใช่	ร้อยละ	ไม่ใช่	ร้อยละ
13) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	5	6.94	64	88.89
14) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์โครงการ	3	4.17	69	95.83
15) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างอาชีพและรายได้	7	9.72	65	90.28
16) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการให้ความรู้และฝึกประสบการณ์	14	19.44	58	80.56
17) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินโครงการ	2	2.78	70	97.22
18) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการน้ำในพื้นที่	24	33.33	48	66.67
19) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการขยะในพื้นที่	4	5.56	68	94.44
20) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่	13	18.06	72	100.00
21) มีการเสนอแนะเกี่ยวกับความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่	4	5.56	68	94.44

เมื่อจำแนกผลการสัมภาษณ์ตามโครงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนรายจังหวัด สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับความเข้าใจโครงการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการพัฒนาตามศาสตร์พระราชา มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพและพัฒนารายได้กลุ่มเกษตรกรอย่างบูรณาการ

2. ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโครงการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการในรูปแบบประชาคมโครงการและการอบรม แต่มีประชาชนเพียงบางส่วนที่มีบทบาทเป็นตัวแทนในการดำเนินงานและประสานงานโครงการ ทำให้การดำเนินโครงการยังไม่ครอบคลุมในพื้นที่

3. ประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ของโครงการต่อชุมชน พบว่า โครงการเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ แต่ในหลายพื้นที่ยังพบว่าปัญหายังคงมีอยู่ เช่น โครงการฯ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่การบริหารจัดการระบบกระจายน้ำชุมชนยังไม่ครอบคลุมในพื้นที่ ทำให้พื้นที่บางส่วนยังมีปัญหาน้ำท่วมและน้ำเสียในชุมชน โครงการในจังหวัดเชียงใหม่ พะเยา ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ และอุทัยธานี ที่ยังพบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคในฤดูแล้ง เป็นต้น

4. ประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า

โครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้น เกิดความเข้าใจสาเหตุของการเกิดปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมตามหลักวิชาการ แต่ยังคงมีข้อกังวลในปัญหาเรื่องของการครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงาน การต่อยอด และการขยายผลไปยังพื้นที่ข้างเคียง รวมไปถึงยังมีความกังวลเกี่ยวกับความต่อเนื่องของโครงการเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

5. ประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ พบว่า โครงการบางแห่งขาดการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานและขยายผลของโครงการให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งชุมชน ได้แก่ โครงการฯ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีข้อเสนอแนะอยากให้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และขยายผลโครงการให้ครอบคลุมทั้งชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับโครงการฯ ในจังหวัดเชียงใหม่ พะเยา ลำปาง พิษณุโลก และบุรีรัมย์ ในขณะที่บางจังหวัดมีการเสนอประเด็นการบูรณาการโครงการร่วมกับการท่องเที่ยววิถีชุมชน เช่น โครงการฯ ในจังหวัดร้อยเอ็ดเสนอให้มีโครงการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยและมัคคุเทศก์พื้นบ้านเพื่อเรียนรู้แหล่งธรณีวิทยาและซากดึกดำบรรพ์ เป็นต้น และบางจังหวัดมีข้อเสนอเกี่ยวกับการต่อยอดการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มของประชาชน เช่น โครงการฯ ในจังหวัดลำปางเสนอให้มีโครงการต่อยอดที่สามารถส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ในช่วงว่างงานจากการทำการเกษตรให้แก่ประชาชนในชุมชนได้ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการจำเป็นเร่งด่วนภายใต้โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริตามปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 พบว่า ในภาพรวมโครงการมีประโยชน์สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของประชาชนและยังช่วยส่งเสริมเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น มีความเข้าใจสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากขึ้น สอดคล้องกับโครงการที่เคยดำเนินการก่อนหน้านี้ อันได้แก่ โครงการการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการร่วมกับกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2555 (Damrong Rajanubhab Institute, 2012) โครงการศาสตร์พระราชทานเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Taewpho, 2020) และโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา (Boonrangrod, 2015) นอกจากนี้ทางโครงการฯ ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นไปตามพันธกิจของมูลนิธิปิดทองหลังพระที่มุ่งเน้นการจัดการความรู้และการส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพระราชดำริอย่างเป็นระบบกว้างขวางจนกระทั่งเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศอันนำไปสู่การเกิดแนวทางที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศตามภูมิสังคมอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคีทุกภาคส่วนในการพัฒนายุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ตามแนวพระราชดำริและเกิดการรับรู้ เข้าใจ และความร่วมมือสนับสนุนจากภาครัฐ วิชาการ เอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ประชาสังคม และนานาชาติ ในการร่วมสร้างภูมิคุ้มกันและร่วมแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของประเทศตามแนวพระราชดำริ ส่วนข้อเสนอแนะจะเป็นประเด็นเรื่องความต่อเนื่องของโครงการและงบประมาณอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการประกอบการตัดสินใจในการพิจารณาปรับเปลี่ยนหรือกำหนดทิศทางในการดำเนินโครงการให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางสถานการณ์ในปัจจุบัน
2. ผลการวิจัยในครั้งนี้ก็นำไปสู่การส่งเสริมนโยบาย

ในอนาคตของภาครัฐเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการออกมาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ ทั้งในเรื่องสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากร ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดำเนินการโครงการให้สำเร็จลุล่วงเป็นไปตามแผน

3. การประเมินผลความสำเร็จโครงการ ควรนำผลที่ได้ไปใช้ในการขยายผลโครงการไปยังพื้นที่ต่อเนื่องหรือพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เชื่อมโยงและต่อเนื่องกัน อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นด้านของผู้จัดโครงการและการวางแผนนโยบายการคัดเลือกพื้นที่โครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
2. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรเปรียบเทียบผลการดำเนินงานโครงการโดยผ่านการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อให้เห็นจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละโครงการเพื่อให้สามารถนำมาวางแผนการพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

References

- Boonrangrod, Pitchawat. (2015). **Evaluation Virtue Lead Knowledge to Philosophy of the Sufficiency Economy Municipality Kanchanaburi** (การประเมินโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบซิป สังกัดเทศบาลเมืองกาญจนบุรี). Master's dissertation, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand.
- Chobkit, Nisa. (2010). **An Evaluation of the Conservation and Restoration of "Dara" Folk Art and Culture for Building Relationship with the Community Project in Khuan Don District, Satun Province** (การประเมินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน "ดาระ" สาขาสายใยสู่ชุมชนอำเภอควนโดน จังหวัดสตูล). Master's dissertation, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand.
- Damrong Rajanubhab Institute, Office of the Permanent Secretary for Interior Ministry of Interior. (2012). **Applied Rural Area Development Plan according to the Royal Initiative (The Royal Initiative**

- Discovery Foundation)** (การพัฒนานหบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (โครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ)). Bangkok: Borpitt Printing. [Online]. Retrieved January 31, 2020 from http://www.stabundamrong.go.th/web/book/55/b10_55.pdf
- Santipollavut, Sumalee, Vesdapunt, Rosada, & Vesdapunt, Kiatichai. (2016). An enhancement of OTOP towards SMEs, the implement under community enterprise development plan : A case of fashion accessories community enterprise, Nonthaburi province (โครงการยกระดับผู้ประกอบการ OTOP ที่มีศักยภาพก้าวไปสู่ SMEs กิจกรรมดำเนินการตามแผนการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชน : กรณีวิสาหกิจชุมชนเครื่องประดับแฟชั่นจังหวัดนนทบุรี). **The Journal of Faculty of Applied Arts, King Mongkut's University of Technology North Bangkok**, 9(2): 2-14.
- Scriven, M. (1991). Prose and cons about goal-free evaluation. **Evaluation Practice**, 12(1): 55-63.
- Sivamethakul, Bhakin. (2016). **An Evaluation on Project of Crime Zero Community's the Provincial Police Region 7 through CIPP Model** (การประเมินผลการดำเนินโครงการชุมชนปลอดภัยไร้อาชญากรรมของตำรวจภูธรภาค 7 ตามแบบจำลอง CIPP Model). Master's dissertation, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Soisakul, Wirot. (2010). **Evaluation of Tambol Internet Project: A Case Study of Subdistrict Administrative Organization in Banbueng District, Chonburi Province** (การประเมินผลการดำเนินโครงการอินเทอร์เน็ตตำบล: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี). Master's dissertation, Burapha University, Chonburi, Thailand.
- Taewpho, Ilada. (2020). **Project Evaluation: Sartpraracha Project for Learning Center Development Based on Philosophy of Sufficiency Economy of Wat Raiking (Suntornutis) School** (การประเมินโครงการ: โครงการศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ)). Master's dissertation, Silpakorn University, Nakorn Pathom, Thailand.
- Tayraukham, Sombat. (2000). Tyler's goal-based evaluation model (goal-based evaluation model ของ Tyler). **Journal of Educational Measurement Mahasarakham University**, 5(1): 23-30.
- Thepsupa, Piyaaraj. (2017). **Evaluation of Bann Mankong Project: A Case Study of Tambon Bang Prong Community, Muang District, Samutprakarn Province** (การประเมินโครงการบ้านมั่นคง: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ). Master's dissertation, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.
- United Nations Development Account (UNDA). (2019). **Project Evaluation Guidelines**. [Online]. Retrieved January 31, 2020 from [https://www.un.org/development/desa/da/wp-content/uploads/sites/52/da-project-management-documents/2253_1571321382_UN%20DA%20Evaluation%20Guidelines%20\(Final\).pdf](https://www.un.org/development/desa/da/wp-content/uploads/sites/52/da-project-management-documents/2253_1571321382_UN%20DA%20Evaluation%20Guidelines%20(Final).pdf)